

Az elgondolásból következik, hogy a specializáció programját nem kell, de nem is lehet előre meghatározni. Mindig az adott évfolyam ismeretében, a diákok kívánságára, valamint a tanári kar lehetőségei alapján áll össze. A tantervnek szerves részét képezik a különórák, a szabadidős programok, az iskolai könyvtár használata, a vizsgarendszer, a napirend, a felvételi eljárás, az átlépési lehetőségek meghatározása, az adminisztráció kérdése stb.

Mindez megismerhető, adaptálható, sőt, módosítható. Alkalmazható másutt is.

Gimnáziumunk iránt az indulás pillanatától fogva igen nagy az érdeklődés. Nem csökkent a jelentkezők száma a szaporodó konkurens mellett sem, sőt, évről évre fokozatosan növekszik. Az iskola ezt komoly sikerként éli meg.

Ám úgy véli, hogy e siker nem kizárólag, s talán nem is elsősorban a helyi tantervnek köszönhető. Sokkal inkább annak a tanári munkának, amelynek eredményeképpen élővé és gyermekközpontúvá válnak a tanterv egyébként holt előírásai.

Hoffmann Rózsa

ÖKUMENIKUS TANTERV

Interjú Korzenszky Richárddal†

EDUCATIO: Milyen összefüggésben és hogyan merült fel az ökumenikus tanterv kidolgozásának gondolata?

KORZENSZKY RICHÁRD: Az egyházi iskolákkal kapcsolatban sokszor felmerül a kérdés: mitől válik egyáltalán egyházi? A jogi háttér egyértelmű: egyházi iskola az, amelynek a fenntartója egyház vagy egyházzogi személy. Az emberek arra kíváncsiak, hogy mi történik egy ilyen iskolában, hogy ugyanazt tanítja-e az egyházi iskola, amit az állami vagy önkormányzati, vagy valami más. Érdemes visszatekinteni az elmúlt négy és fél évtizedre. Köztudomású, hogy ezt az időszakot túlélte néhány egyházi iskola, 8 katolikus, egy református és egy zsidó gimnázium. Ezeknek az iskoláknak a státusát a protestánsok és zsidók esetében az 1948-as, a katolikusok esetében az 1951-es megegyezés határozta meg, amely világosan kimondja, hogy ezeknek az iskoláknak követniük kell az állami előírásokat. Tagozatos osztályokat nem indíthattak az egyházi iskolák akkor sem, amikor ilyenek már voltak az állami szférában, mert az 1950-es megegyezésben ez nem szerepelt. Állami előírásokat kellett követniük az osztályok nagyságrendjében, a tanárok számában, valamint a tantervben és a tananyagban is. Ezt én részben természetesnek tartom. Az egyházi iskolák tehát ugyanazokat a tanterveket követték, és ugyanazokat a tankönyveket használták, mint az állami iskolák. Jóllehet, emellett az 1951-es megegyezés a katolikus iskolák számára biztosította azt a lehetőséget, hogy a hivatalos állami felfogástól eltérő nézeteknek is hangot adjanak. Amennyiben az egyházi álláspont valamiben eltért a hivatalostól, arra ki lehetett térni. Sőt még egy másik lehetőség is volt, ezeket az eltérő tananyagrészeket az egyházi

† Szerzetes tanár, Bencés Gimnázium, Pannonhalma. Az interjú idején miniszteri biztos, Művelődési és Köznevelési Minisztérium.

iskolák önálló jegyzet formájában is megjelentethették volna, ha erre fizikai lehetőség lett volna. Az egyházi gimnáziumokban órarendbe épített hittan szerepelt, és ez a tantárgy a bizonyítványban is megjelent.

Az egyházak az 1990/IV. számú, a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló törvény értelmében ismét tarthatnak fenn iskolákat, és ahogyan bővül az egyházi iskolák száma, úgy vetődik fel egyre élesebben a kérdés, hogy nem kellene-e valami mást tanítani ezekben az iskolákban. Az alapelvünk általában az, hogy amennyiben ezek az iskolák állami vagy önkormányzati feladatot vállalnak át, akkor a tananyagban lényeges eltérés nem lehet. Egyébként nem valami rendkívülit óhajtanak adni az egyházi iskolák a tananyagban. Úgy fogalmazhatnánk, hogy ugyanazt, másfajta szellemiséggel. Mégis fölmerül annak a lehetősége, hogy készüljön-e külön tanterv az egyházi iskolák számára. A magyar oktatásügyben a tantervvel kapcsolatos jelenlegi elképzelés a háromszintű rendszer, vagyis az alaptantervi, kerettantervi, illetve helyi tantervi szint. Amíg nem készül el a nemzeti alaptanterv a követelményrendszerrel együtt, addig tulajdonképpen nincsen mihez igazítani egy kerettantervet. Ennek ellenére elképzelhetők azok a tartalmi keretek, amelyek meghatározzák az iskola mozgásterét, típusától és az osztályok számától függően. A katolikus püspöki kar megbízásából dolgozik is egy munkacsoport olyan katolikus kerettanterv elkészítésén, amely 12 éves oktatási periódust vesz alapul, és ennek megfelelően próbálja a tananyagot életkorok szerint elosztani. Ez mindenképpen csak az első lépés. Az egyházi iskola sajátosságai ezen a szinten még nem jelennek meg igazán.

Az egyházi iskolának tartalmi lényege az a tétel, hogy a világ *teremtett*. Ez kulcsfontosságú világnézeti kérdés, az oktatás szellemiségét alapjaiban meghatározza. Ezt a világképet közvetíti az iskola. Amennyiben a világ fölött lévő szellemi alkotót elismeri az iskola, illetve az iskolán keresztül közvetített ismeretanyag, ennek további következményei vannak. Például az élet nem esetleges, hanem hallatlanul felértékelődik ebben a szemléletmódban. A történelemről vallott felfogás is másként jelenik meg. A történelemnek a folyamata semmiképpen sem különböző érdekű társadalmi osztályok egymással folytatott küzdelme. A történelemben nyomon lehet követni a teremtett embernek a sorsát, aki képes választani jó és rossz között, aki hajlamos a bűnre, de akiben megvan a képesség, hogy minden rossz lehetőség ellenére a jót válassza. Tehát a jónak és a rossznak a küzdelmét lehet végigvezetni a történelemben, amely nem csak az ember egyéni, személyes sorsában nyilvánul meg, hanem az egész emberiség történelmében is. Ugyanígy az irodalom és a művészetek tanításában is ennek az emberképnek kell érvényesülnie. Nem attól egyházi egy iskola, hogy ott több vallásos tartalmú versről beszélnek, vagy több olyan képzőművészeti alkotás kerül elő, amely valamilyen módon összefügg a vallás vagy a kereszténység történetével. Nem a közvetített tananyagtól, hanem a tananyag közvetítésének a módjától válik egyházzá. Így amikor egy tanterv fölvezetéséről van szó, nem az anyag mennyiségi vonatkozásai különböznek lényegesen, hanem az előadás szempontjai, ami természetesen a tantervben is meg jelenik. Amikor az egyházi iskolák azon gondolkodnak, hogy az egyes iskolatípusoknak megfelelő kerettantervet készítsenek, akkor természetesen vetődik fel az a gondolat, hogy egyházi iskola és egyházi iskola között nincs akkora különbség, mint amekkora egy önkormányzati – vagy úgymond semleges –, és egy világnézeti szempontból elkötelezett, pl. a kereszténységet magáénak valló iskola között. Ezért egy ökumenikus tanterv elkészítéséről is szó lehetne. Természetesen ez hosszú, közös munka folyamatának végeredménye lenne.

E: Hogyan és mikor fogalmazódott meg, hogy egy ilyen tantervet ki kellene dolgozni?

K R: Ez már a rendszerváltás legelső időszakában felmerült, amikor lehetett sejteni, hogy az iskolák száma valószínűleg növekedni fog. Azonkívül azt is lehetett érezni, hogy egyik

egyház sem rendelkezik olyan önálló szellemi kapacitással, hogy megengedhetné magának azt a luxust, hogy ilyen jellegű munkát csak a maga számára végezzen.

Az *ökumenikus* jelző kétféleképpen értelmezhető. Egyik lehetséges jelentése, hogy készüljön akár katolikus, akár evangélikus, akár református magyarországi történelmi keresztény egyháznak tanterve, mindegyik ökumenikus kell, hogy legyen. Ez annyit jelent, hogy nyitottnak kell lennie a többi felekezet irányában. Ne vitatkozva álljon szemben azokkal, hanem úgy legyen nyitott, hogy megmutatja azok értékeit is.

A másik értelmezési lehetőség, hogy ezt a tantervet valóban közösen készítjük el. A közös cselekvésnek pedig nem pusztán gyakorlati indítékai vannak, hanem sokkal belsőbb, mélyebb teológiai háttére is van. Az egész kereszténységnek a hitelét fokozza, ha bárhol sikerül a kereszténységen belüli megosztottságot csökkenteni vagy megszüntetni. Vannak olyan konkrét cselekvési területek – és a magam részéről ilyennek látom az iskolát is –, ahol az egyes felekezetek gyakorlati tevékenységében lényegesen több a közös vonás, mint az, ami elválasztja őket egymástól. Mindenképpen közös az emberkép.

A történelmi iskolafenntartó egyházak iskolai ügyekben illetékes vezetői az elmúlt év novemberében egyoldalas dokumentumot dolgoztak ki, amely megfogalmazza a magyarországi keresztény, iskolafenntartó egyházak közös elkötelezettségét, céljaink azonosságát. Kimondja, hogy valamennyi magyar történelmi felekezetben az emberformálás forrása és a célja az evangélium, a Biblia által közvetített Jézus-kép, amely az egyes egyházak igehirdetésén keresztül is kirajzolódik az emberek előtt. Amennyiben ez közös, márpedig közös, és amennyiben egyik egyháznak sem az a célja, hogy speciális elitiskolákat tartson fenn, tehát elsősorban az emberformáló, nevelőiskola létrehozása a cél, akkor én látom lehetőségét az ökumenikus tantervnek.

E: Említette, hogy a katolikus egyházon belül külön tanterven dolgoznak. Ez hogyan illeszkedik a vázolt elképzeléshez?

K R: Az ökumenikus tanterv lehetőség. A katolikus kerettanterv pedig már a megvalósulás útján van. Tehát ha a protestáns egyházak is elkészítik a maguk kerettantervét, és feltételezem, hogy a létrejövő egyházi pedagógiai intézetek ezzel is foglalkoznak majd, akkor ezeknek a tanterveknek a közös nevezőre hozása nem csupán elképzelhető és szükséges, de nagyon valószínű is. A gyakorlatban tehát egy kicsit más a menete a közös program létrejöttének, de hozzá kell tenni, hogy az alapelvek megfogalmazása akkor történt, amikor még nem indult el külön úton a katolikus kerettanterv készítése.

E: Milyen formában történik/történne egy ilyen tanterv elfogadása?

K R: Tanterv elfogadására az adott egyház vezetőtestülete illetékes. A katolikus egyház esetében a püspöki konferencia, a református egyház esetében – tudomásom szerint – a református egyház zsinata. Egy ökumenikus tanterv elfogadása az egyes egyházak közös vállalkozása volna, mivel nincs semmiféle egyházközi grémium, ami egy ilyen tantervnek az elfogadására létesülne. Az egyházi vezetők megegyezésével azonban ez megvalósulhat.

E: Van tudomása arról, hogy külföldön létezik-e hasonló jellegű tanterv?

K R: Alapelvekről tudok, közös munkaanyagokról, főleg német nyelvterületen, de arról nincs tudomásom, hogy kerettanterv jellegű közös dokumentum készült volna valahol.

E: Végül is mi az oka annak, hogy nem készült ökumenikus tanterv?

K R: Az elképzelés alapvetően azért nem valósult meg, mert hiányzik hozzá a megfelelő intézményi háttér. Sokkal egyszerűbb meglévő egyházi iskolák infrastruktúrájára rátelepíteni ezt a munkát – mert ez nagyrészt szervezési kérdés, emberek összefogásának a kérdése –, mint egy nem létező katolikus vagy éppen létesülőben lévő, de még nem működő protestáns, református pedagógiai intézetnek az összefogása. Tehát egyrészt sürget az idő, vagyis jó lenne, ha minél előbb rendelkeznének egy kerettantervvel, másrészt nem volt

elegendő idő arra, hogy az egyházak az elmúlt négy esztendő során kiépítsék maguknak azokat a háttértintézményeket, amelyek feltétlenül szükségesek ahhoz, hogy elméletileg is szakszerűen tudják működtetni az iskolákat.

Az ökumenikus tantervi munkálatok nagyon egyszerű gyakorlati okok miatt sem valósulhattak meg. Lehet említeni például a pénz hiányát, mert ahhoz, hogy ilyen munka szakszerűen kivitelezhető legyen, embereket kell felszabadítani. Egyik egyháznak sincsenek független szakemberei, akik ráállíthatók egy ilyen feladatra.

E: Készült konkrét terv, hogy milyen anyagi feltételek szükségesek ehhez?

K R: Össze lehet hasonlítani egy állami tantervkészítési munka folyamatával, és lehet látni, hogy egy ilyen munkálatban mennyi ember működik közre, hány intézet, intézmény vesz részt. Sok-sok millió forintról lenne szó, és az egyházak nem rendelkeznek ezekkel az eszközökkel. Emiatt az elképzelések inkább a vágyak szintjén maradtak. Nem alakultak munkabizottságok, s írásos dokumentumok sem születtek, nekem magamnak sem volt időm a rengeteg napi teendő közepette, hogy írásba foglaljam az elképzelések lényegét. Az egyházak erőit nagy mértékben lefoglalta az, hogy az újraindított iskolákat megfelelő módon tudják ellátni emberekkel.

Sok emberrel beszéltem, szinte mindenki lelkesedett az ügyért, s fontosnak tartaná, hogy megvalósuljon. Jelenleg leginkább egy olyan ökumenikus kerettantervet tudnánk elképzelni, amelynek az általános részei közősek, és amelynek a felekezetekre való lebontása mindenkinek a maga feladata volna.

Az egész magyar tantervírásnak a keresztye a kialakulatlan, vagy a túlságosan is flexibilis iskolastruktúra, és ez az egyházi iskolákat sajátosságaik miatt még inkább érinti. Ahogyan a katolikus iskola kerettanterve 12 éves periódust tart szem előtt, ugyanígy egy ökumenikus kerettantervnek is azt az életkort kell alapul vennie, amelynek az időtartama alatt a gyerek iskolai oktatásban részesül. Az elképzelések egészen természetesen azt jelentik, hogy itt nem csak egy tantervstruktúráról és nem csak alapelvek megfogalmazásáról van szó, hanem szükség volna tankönyvekre is. A tankönyvírás kérdése talán még nagyobb probléma, mint a tantervkészítés. Ha egy kerettantervből számtalan helyi tanterv következhet, és ha egy kerettanterv anyagának előadása sokféle tankönyv alapján is történhet, akkor az egyházi iskolák esetében még egy tényező belép, és ez a felekezeti hovatartozás, az adott egyház sajátosságai. Tehát a tankönyvek ügye tovább bonyolítja az egész segédeszközrendszer kérdését. Erdemes megjegyezni, hogy a katolikus egyház nem nagyon törekedett arra, még a két világháború között sem, hogy az államtól teljesen elkülönülő iskolarendszere, és eltérő tananyaga legyen. A katolikus püspöki kar – emlékezetem szerint *Serédi Jusztinián* bíboros – az állami tantervek hatályát kiterjesztette a katolikus iskolákra, és csupán kiegészítette azt egy Alapelvek című anyaggal. Valójában a tanterv azonos volt a katolikus iskolákban, csak az utasítás fejezetben jelentek meg a katolikus egyháznak a sajátos szempontjai. Nem létkérdés hát a külön tanterv, a külön tankönyv. De ha sikerül külön tantervet létrehozni, akkor ennek természetes következménye a külön tankönyv, a külön segédanyag is. Ezeknek a kimunkálása valóban elképzelhető közös munka keretében. Gondolok például a biológia tantárgyra, ahol az élettel kapcsolatos felfogást kellene a biblikus teológia fényében előadni, vagy az ember és a környezet kapcsolatát kellene a vallás szempontjából hangsúlyosabban megfogalmazni. Az ember, aki maga is része ennek a teremtet világnak, és nem úgy ura annak, hogy bármit tehet vele. Egy kiegészítő jellegű segédfüzet nehézségek nélkül elkészíthető volna. De ugyanúgy elképzelhető irodalmi segédkönyv is, ahol szintén nem a többletanyag a lényeges, hanem, hogy az összes többi iskolával közös anyagot hogyan tanítjuk másként.

E: Egy hasonló példánál maradva, hol jelenik meg a felekezetek közötti különbség egy konkrét anyag bemutatásában?

K R: Például a történelemtanításban egészen más hangsúlyt fog kapni a reformáció története a protestáns iskolákban. Ebből természetesen nem az következik, hogy a katolikus iskolában ez ne lenne fontos.

E: Milyen esélyt lát az elképzelés megvalósulására, és mi az, ami ehhez szükséges?

K R: Húsz éves aktív egyházi iskolai tanári gyakorlat után, amelyből tíz éven keresztül igazgató voltam Pannonhalmán, nekem különösen szívügyem ez az elképzelés, és azt remélem, hogy valamikor lehetőség nyílik a megvalósítására is.

Arra van szükség, hogy az egyházi iskoláknak a helyzete stabilizálódjék. Ezen elsősorban azt értem, hogy nyugodjon meg az egyházi iskolákkal kapcsolatosan a közvélemény. Mind az egyházi, mind az úgynevezett profán közvélemény, és az egyházi iskolák kerülhessenek a maguk helyére. Ne legyenek létfenntartási gondjaik, lehessen látni, hogy ezek az iskolák hosszú távon szerves részévé válhatnak a magyar közoktatásnak, nem csupán furcsa kivételként létezhetnek, mint korábban, hanem ezek az iskolák jelen vannak, és biztonsággal működhetnek. Mindenképpen szükségét látom annak, hogy az egyházi iskolák tanári kara erősödjék meg, szabaduljon fel szakértő kapacitás az elvégzendő munkákra, és a hétköznapi gondokon felül maradjon energia az ezzel való törődésre. Ezen kívül mindenképpen fontosnak tartanám, hogy a magyarországi iskolaügy ezen sajátos innovációs területének a fejlesztésére lehessen pénz találni. Nem rendkívüli adományként, hanem a többi szférával egyenrangú tényezőként.

E: A minisztériumban szerzett tapasztalatok hasznosíthatók ennek a célnak az elérésében?

K R: Feltétlenül. Beleláthattam fontos munkákba, hol közvetve, hol közvetlenül, láttam sikeres és sikertelen szervezéseket. Az, hogy itt voltam, mindenképpen komoly tapasztalatokat jelent, amivel jelenleg az egyházi iskolaügyön belül más nem nagyon rendelkezik.

(az interjút Tót Éva készítette)

